

RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN HAYAL GÜCÜNÜN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Ü. Raşit AYDOĐDU¹
Aigul İULKUTLİNA²
Banu YÜCEL-TOY³

Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, aydogdurasit@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4681-9295

Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, yulail6@mail.ru, ORCID: 0000-0003-4379-2143

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, byuceltoy@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0460-4656

Aydoğdu, Ü. Raşit, İulkuğlina, Aigul ve Yücel-Toy, Banu. "Rusya ve Türkiye'deki Okul Öncesi Çocukların Hayal Gücünün Gelişimini Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri". ulakbilge, 70 (2022 Mart): s. 230-247. doi: 10.7816/ulakbilge-10-70-04

ÖZ

Bu çalışmada, Rusya ve Türkiye'de okul öncesi eğitimde yer alan çocukların hayal gücünü etkileyen faktörler hakkında öğretmenlerin görüşlerini almak ve iki farklı ülke öğretmenlerinin bu konuya bakış açısını yansıtmak amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu çalışmada, okul öncesi çağındaki çocukların hayal gücünün gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçladığı araştırmada olgu bilim (fenomenoloji) desen kullanılmıştır. Bu çalışma, 2020-2021 güz döneminde Rusya'nın Ufa şehrinde ve Türkiye'nin İstanbul şehrinde yürütülmüştür. Okul öncesi kurumlarda çalışan, farklı eğitim seviyelerine ve farklı iş deneyimlerine sahip (10'u Rusya'dan ve 10'u Türkiye'den olmak üzere) 20 eğitimci seçilmiştir ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular her iki ülkede de okul öncesi öğretmenleri velilerin eğitim seviyelerinden ziyade velilerin öğrencilerin eğitim ihtiyaçları konusunda bilinçli olmalarının okul öncesi çocuklarının hayal gücüne olumlu katkısı olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin kalıplaşmış etkinlikler kullanmaları, çocukların ilgi ve bireysel özelliklerine dikkat etmemeleri ve öğrencileri kısıtlayan karakter özelliklerine sahip olmalarının çocukların hayal gücünü olumsuz etkileyebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayal gücü, okul öncesi, fenomenoloji, öğretmen görüşleri, Rusya ve Türkiye

Makale Bilgisi:
Geliş: 5 Eylül 2021

Düzeltilme: 20 Ekim 2021

Kabul: 13 Kasım 2021

Giriş

Vygotsky'e (2004: 7-97) göre hayal gücü insan zihninde daha önce olmayan, bilinmeyen görüntüleri kazandıran bir unsurdur. Kolomensky (1988) ise hayal gücünü var olan düşünceler etrafında yeni imaj ve fikirlerin oluşmasıyla meydana gelen, gerçekliğin kendine has bir yansıma biçimi olduğunu belirtmektedir (Maklakov, 2012: 317). Hayal gücü ile ilgili çeşitli tanımlar bulunsun da hepsinin birleştiği nokta, hayal gücünün orijinal ve benzersiz olduğudur. Hayal gücü bireylerin yaş, zihinsel gelişim, bireysel kişilik özellikleri, eğitim ve öğretim süreci gibi çok fazla faktöre bağlıdır (Slepuhina, 2017: 13) ve yaşla birlikte insan yaşamında hayal gücü gelişiminin üç aşamada gerçekleştiği belirtilmektedir (Ribot 1897, Stolyarenko, 2012: 206). Birinci aşama, çocukluk ve ergenlik olup oyunların, fantezinin, masalların, kurgunun egemen olduğu dönemdir. İkinci aşama olan gençlik dönemi kurgu ve faaliyetlerin birleştiği bir dönemdir. Son olarak, olgunluk aşaması ise zihin kapasitenin hayal gücünü etkisi altına aldığı dönem olarak ifade edilmektedir (Stolyarenko, 2012: 204).

3 yaşına kadar hayal gücü çocukların zihinsel süreçleri içerisinde vardır (Slepuhina, 2017:14). 3 ile 5 yaş arası dönemde hayal gücü ve akılda tutma eylemleri giderek güçlenir. Çocuklar hayal güçlerini arkadaşlık kurma ve kendiliğinden ortaya çıkan oyunlarında kullanırlar (Nicol ve Taplin, 2012:46). 4-5 yaşlarında, çocuk faaliyetlerini nasıl planlayacağını düşünmeye başlar veya zaten bilir. Zihninde belirli bir gelecek eylem planı hazırlar (Bozhovich, 2013:54). 6-7 yaşında, hayal gücü zaten aktiftir. Yeniden oluşturulan görüntüler farklı durumlarda ortaya çıkar, özgünlük ve içerikle karakterize edilir, yaratıcılığın unsurları belirlemeye başlar (Bozhovich, 2013:58). 6-7 yaşlarında çocuklarda duygusal hayal gücünün gelişimi, çoğunun hayali bir dünyada hayal edebildiği ve yaşayabildiği seviyeye ulaşır (Grigorieva, 2014:658).

Hayal gücünün varlığı uzun süre önce kabul edilmesine rağmen, hayal gücünün ne kadar fazla gerekli olduğu 1980'li yılların sonuna kadar anlaşılabilmiştir (Johnson, 1987:372). Diğer taraftan, hayal gücü, dış dünyayı yansıtır ve böylece gelecekteki davranışları önceden belirlemeye ve bu davranışın gerçekleştirilebileceği olası koşulları göstermeye izin verir. Hatta iyi bir düşünürün özellikleri arasında keşfetme, sorgulama, açıkça anlaşılma, zihinsel riskleri alma ve eleştirel düşünme eğilimine sahip olmanın yanı sıra hayal etme de bulunmaktadır (Tishman, Joy ve Perkins, 1992:2). Hayal gücü öncelikle yaratıcı düşünce olmakla beraber varsayım ortaya koyma, "-miş gibi" düşünme, olabilecek ihtimalleri düşünme gibi birçok çeşitli zihinsel faaliyetlerin de oluşmasında itici güç olarak değerlendirilmektedir (Budak, 2000:3-34). Yaratıcı düşünme açısından, Robinson (2001:63), yaratıcılığın hayal ürünü süreçlere dayalı olarak orijinal ve değerli bir özellik gösterdiğini belirtmektedir. Çünkü yaratıcı insanlar, problemlere yaratıcı şekilde çözümler üretirken birbirinden bağımsız fikirleri ve becerileri hayali olarak bir araya getirmektedir (Duffy, 2006:155) ve bu yaratıcı faaliyetlerin tamamı psikolojide hayal gücü olarak adlandırılmaktadır (Vygotsky, 2004: 7-97). Hayal gücü, insan yaşamında özel bir rol oynar. Hayal gücü, en önemli zihinsel bilişsel süreçlerden biridir (Slepuhina, 2017:6). Gelişmiş bir hayal gücüne sahip yaratıcı bir kişi, zor yaşam durumlarından daha etkili bir şekilde çıkabilmekte, standart dışı kararlar alabilmekte, gelecek için planlar yapabilmektedir. Böyle bir kişinin modern gelişen toplumda daha fazla şansı ve fırsatı vardır (Shinkareva ve Karmanova, 2015:1053). Bu sebeplerden dolayı hayal gücünün gelişiminin kendiliğinden olması yerine istendik bir şekilde eğitimle geliştirilmesi bireylerin çok yönlü gelişimi açısından önemlidir. Ancak, hayal gücü kavramı eski olmasına rağmen (Sutton- Smith, 1988:3-29) hayal gücünün eğitimle olan ilişkisi 1980'li yıllarda yeni yeni oluşmuştur (Egan ve Nadaner, 1988:91-127). Egan ve Nadaner'e (1988:91-127) göre, hayal gücüne ilişkin ilk geniş araştırma Freud'un araştırmalarıyla gerçekleşmiştir. Fakat, Freud ve Jung'un görüşlerinin etki ettiği eğitimcilerin azalması nedeniyle eğitimde hayal gücünün yeri de azalmıştır (Gündoğan, 2011:35-42).

Özellikle, hayal gücünün yaratıcılığı oluşturan bir güç olduğunu düşünürsek, "yaratıcılığın" geliştirilmesi konusuna eğitimde ne kadar yer verilip ne kadar erken başlatılırsa toplumun geleceği de o düzeyde gelişecektir (Gündoğan, 2011:24-29). Yaşları küçük olan çocukların hayal güçlerine ve yaratıcılıklarına önem vermek ve bunu desteklemek, toplumların geleceğini etkilediği kadar güncel anımı da etkilemektedir. Çünkü hayal gücünü desteklemek, çocukların yeni bağlantılar kurmasını ve yeni anlamlara ulaşmasını sağlamakta ve onların, dünyayı keşfetme ve anlamlandırma becerilerini geliştirmektedir (Duffy, 2006:140). Bu durum, okul öncesi eğitimde hayal gücü gelişiminin desteklenmesinin önemine işaret etmektedir.

Okul öncesi eğitimi, bir taraftan çocuğun kendini ifade etmesine fırsat veren ortamlar hazırlayarak öz denetim becerilerini, benlik kavramını geliştirir ve kendine güvenli bağımsız bir kişilik kazanmasına yardımcı olur, diğer taraftan çevre uyarıcıları sunarak çocuğun akıl yürütme becerisinin, yaratıcılığının ve hayal gücünün gelişimini destekler (Ömeroğlu, 1990:4; Yazar, 2007:12). Bu sebeplerle, hayal gücünün desteklenmesi farklı bir eğitimsel faaliyet olarak görülmemeli, aksine herhangi bir eğitimsel faaliyetlerin ortaya çıkmasında bir ön koşul olmalıdır (Egan ve Nadaner, 1988:91-127). Eğitim faaliyetleri yaratıcı hayal gücünün serbest kalmasını kolaylaştıran araçlar olmalıdır (Simpson, 1922:234-243). Okul öncesi çağındaki hayali eylemlerle uyandırılan duygular ve olaylar çok daha güçlü ve daha renklidir (Subbotina, 2002:65). Dolayısıyla, bu eğitsel faaliyetlerin belirlenmesinde ve uygulanmasında dikkatli olunmalıdır.

Hayal gücü ile ilgili alan yazında çeşitli amaçlarla yapılmış araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmaların bir kısmı hayal gücünün tespiti ve geliştirilmesinde hangi yöntemlerin etkili olduğunu belirlemeye (Deve, 2015; Küçük, 2016; Metin, 2009; Şener, 2018), hayal ürünü arkadaşlar hakkında inceleme yapmaya (Ferryhough, Bland, Meins ve Coltheart, 2007; Gleason, Jarudi ve Cheek, 2003; Pearson ve ark., 2001; Taylor ve Carlson, 2002; Taylor, Carlson, Maring, Gerow ve Charley, 2004), çocukluktaki hayal ürünü dünyaların etkilerini incelemeye (Root-Bernstein ve Root-Bernstein, 2006), yaratıcı hayal gücünün nasıl geliştirileceğini belirlemeye (Karwowski ve Soszynski, 2008), yaratıcı hayal gücü testi geliştirmeye ve uyarlama yapmaya (Gündoğan, 2013; Karwowski, 2008), hayal gücü ile duygusal bozukluk, yaratıcılık ve program arasındaki ilişkiyi incelemeye (Czernecka ve Szymura, 2008; McKernan, 2008), hayal gücü eğitime ve geliştirilmesine (Alyabyeva, 2009; Beetlestone, 1998; Chizhova, 2014; Cohen ve MacKeith, 1991; Duffy, 2006; Dyachenko, 1996; Grigorieva, 2014; Ivanova, 2015; Kotsopoulos ve Cordy, 2009; Mellou, 1995; Mukhortova ve Muradova, 2016; Porotskaya, 2013; Shitova, 2004; Subbotina, 2002; Sidelnikova ve Klochkova, 2016; Singer ve Singer, 1992; Young ve Annisette, 2009) yönelik araştırmalardır. Rus literatürünü daha yakından incelediğimizde hayal gücü araştırmaların güçlü bir temeli olduğu görülmektedir. Özellikle Sovyet döneminde ve modern Rusya'da okul öncesi çağıdaki öğrenciler üzerinde yapılan hayal gücü çalışmaları bu güçlü temelin oluşmasını sağlamıştır: Dyachenko (1996), Vygotsky (2004), Nemov (2009), Zaporozhets (1986), Elkonin (1999), Subbotina (2002), Rubinstein (1989), Komarova (1998), Anokhin (1962), Luria (1974), Leontiev (1975), Leites (1998), Korshunova (1979), Kagan (2000) ve diğerleri.

İlgili literatür incelendiğinde Rusya'da hayal gücü ile ilgili çalışmaların çok yoğun olduğu ancak ülkemizde bu yoğunlukta çalışmaların olmadığı görülmektedir. Ayrıca Rusya'nın okul öncesi programları incelendiğinde çok yoğun olarak hayal gücü gelişimi vurgulandığı görülmektedir. Rusya'da hayal gücü birçok modern okul öncesi eğitim programının içeriğinde yer alırken aynı zamanda eğitim kalitesini daha fazla geliştirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır: "Çocukluk", "Gökkuşuğu", "Gelişim", "Mozaik", "Doğumdan okula" vb. (Babaeva vd. 2019; Jacobson vd., 2016; Bulychevoy vd., 2016; Veraksy vd., 2019; Belkoviç vd., 2018). Rusya'da bulunan okul öncesi programlarındaki hayal gücü vurgusunun yoğun olması, hayal gücü hakkında yapılan çalışmaların yoğunluğu ve farklı kültüre sahip öğretmenlerin görüşleri arasındaki farkları incelemek için Rusya ve Türkiye'deki öğretmenler tercih edilmiştir. Ayrıca son zamanlarda yapılan hayal gücü ile ilgili çalışmaların hayal gücünün nasıl geliştirilebileceği, hayal gücünü farklı durum ve kavramlara etkileri, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerin hayal gücünün gelişimine etkisi hakkında yapılan araştırmalar olduğu görülmektedir (Akdeniz, 2019; Aydemir, 2019; Ekin, 2018; Gündoğan, 2011; Ünveren, 2020).

Bu bilgiler ışığında, okul öncesi eğitimde çocukların hayal gücünün gelişimini sağlamak adına öncelikle öğretmenlerin bu konuya bakış açısını ortaya koymak önemlidir. Bu sebeple, bu çalışmada, Rusya ve Türkiye'de okul öncesi eğitimde yer alan çocukların hayal gücünü etkileyen faktörler hakkında öğretmenlerin görüşlerinin alınması ve iki farklı ülke öğretmenlerinin konuya bakış açısının yansıtılması amaçlanmıştır. Rusya ve Türkiye bağlamında bu durumun belirlenmesinin, okul öncesi eğitimde çocukların hayal gücünü etkileyen faktörlerde bağlamsal ve kültürel durumlara ışık tutacağı düşünülmüştür. Ayrıca, elde edilen sonuçların, okul öncesinde bu konuda gereken önlemlerin ve kararların alınmasına ve bunlar göz önünde bulundurularak uygulamaların yapılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, araştırmaya yön veren temel araştırma sorusu, "Rusya ve Türkiye'deki okul öncesi öğretmenlerine göre okul öncesi çocuklarda hayal gücünün gelişimini etkileyen faktörler nelerdir?" sorusudur.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada, okul öncesi çağındaki çocukların hayal gücünün gelişimini etkileyen faktörlere yönelik öğretmenlerin düşüncelerini ortaya koymak amaçlandığı için olgu bilim (fenomenoloji) desen kullanılmıştır. Bu desen, bizden uzak olmayan ama anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguların detaylarını incelemek için olgu bilim deseni araştırmacıya doğru zemin oluşturduğu (Yıldırım ve Şimşek, 2016) ve insanların yaşadıkları deneyimlerini nasıl ifadelediklerini dikkate aldığı için tercih edilmiştir (Balcı, 2013).

Katılımcılar

Türkiye ve Rusya'da yapılan araştırmanın amacına uygun olarak elde edilen verilerin çeşitlilik göstermesine dikkat edilmiştir. Bu sebeple, katılımcı okulöncesi öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede amaç genelleme yapmak değil, farklılık gösteren durumlar arasında herhangi bir benzerlik olup olmadığını keşfetmeye çalışmaktır (Cohen ve diğerleri, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Maksimum çeşitlilik ilkesine uygun olarak öğretmenlerin cinsiyet, deneyim süresi ve eğitimleri dikkate alınmıştır.

Araştırma, 2020-2021 güz döneminde Rusya'nın Ufa şehrinde ve Türkiye'nin İstanbul şehrinde yapılmıştır. Okul öncesi kurumlarda çalışan, farklı eğitim seviyelerine ve farklı iş deneyimlerine sahip (10'u Rusya'dan ve 10'u Türkiye'den olmak üzere) 20 eğitimci seçilmiştir. Etik açıdan, katılımcıların isimlerini gizli

tutmak amacıyla kodlama yapılmıştır (Türk kadın: TK, Türk erkek: TE, Rus kadın: RK, Rus erkek: RE ve sonlarına rakam gelecek şekilde kodlanmıştır: TK1, TE1, TE2 vb). Katılımcılara ait bilgiler Tablo1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Eğitimcinin kodu	Ülke	Cinsiyet	Yaş	Eğitim durumu	Mesleki Deneyim (yıl)
TK1	Türkiye	Kadın	27	Lisans	6
TE1	Türkiye	Erkek	29	Lisans	6
TK2	Türkiye	Kadın	28	Lisans	7
TK3	Türkiye	Kadın	28	Y. Lisans	5
TK4	Türkiye	Kadın	30	Lisans	7
TE2	Türkiye	Erkek	29	Lisans	5
TK5	Türkiye	Kadın	25	Lisans	3
TK6	Türkiye	Kadın	25	Lisans	3
TE3	Türkiye	Erkek	31	Lisans	2
TE4	Türkiye	Erkek	36	Lisans	8
RK1	Rusya	Kadın	27	Lisans	6
RK2	Rusya	Kadın	26	Lisans	5
RK3	Rusya	Kadın	45	Lisans	3
RK4	Rusya	Kadın	35	Lise	7
RK5	Rusya	Kadın	21	Lisans	2
RK6	Rusya	Kadın	26	Lisans	3
RK7	Rusya	Kadın	25	Lisans	4
RK8	Rusya	Kadın	26	Lisans	4
RK9	Rusya	Kadın	48	Lisans	21
RK10	Rusya	Kadın	40	Lisans	8

Veri Toplama Araçları

Veriler, katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış bir görüşmede araştırmacı, hazırladığı araştırma problemi ile ilgili soruları içeren bir görüşme formu ortaya koyar, ancak görüşmenin gidişatına göre araştırmacı farklı sorular veya alt sorular sorarak görüşmenin ilerleyişini de etkileyebilir. Araştırmacı, görüşülen kişiden verdiği cevaplarını daha fazla genişletmesini veya iyileştirmesini isteyebilir (Türnüklü, 2000). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği hem bir standarda hem de esnekliğe sahip olduğundan araştırmada kolaylık sağlamaktadır. Araştırmacılar tarafından görüşme soruları hazırlanmıştır. Öğretmenlere okul öncesi çocukların hayal gücünün gelişimindeki faktörlerle ilgili hazırlanan öğretmen görüşme formunda 5 demografik ve 12 genel soru bulunmaktadır. Görüşme soruları, araştırma konusu ile ilgili literatür analiz edilerek ve eğitim uzmanlarıyla görüşülerek hazırlanmıştır. Görüşme soruları önce Türkçe hazırlanmış, daha sonra Rusçaya çevrilmiştir. Görüşme formunun Rusçaya çevrilmesinin ardından iki dilli bir uzmanla görüşme de yapılmıştır. Hazırlanan formlar Rusya ve Türkiye'de çocuk eğitimi alanında iki uzman tarafından incelenmiş ve daha sonra Rusya ve Türkiye'den iki öğretmen ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Çalışmayan veya anlaşılmayan sorunlar tespit edilmiş ve düzeltilmiştir. Alınan geri bildirimler doğrultusunda formlara son hali verilmiştir.

Görüşme formları tamamlandıktan sonra katılımcılar belirlenmiş ardından görüşmeler için uygun görüşme zamanları ayarlanmıştır. Pandemi sebebiyle yüz yüze görüşmeyi katılımcıların tamamı kabul etmemiştir. Bu yüzden görüşmeler uzaktan ZOOM veya telefon aracılığıyla sesli görüşme kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan eğitimcilerden izin alınarak görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplar video ya da ses

kaydına alınmış sonrasında görüşme formlarına kaydedilerek veriler toplanmıştır. 6 katılımcı uzaktan görüşmeyi kabul etmemiştir. Bu yüzden bu katılımcılara görüşme formu gönderilmiş ve cevaplamaları istenmiştir. 3 katılımcı ise araştırma sorularını daha önce görmek istemişler ve bu yüzden soruları önceden incelemiş ve yorumlarını yazmışlardır daha sonra bu katılımcılarla tekrar uzaktan ZOOM veya telefon aracılığıyla sesli görüşmeler yapılmıştır. Eğitimcilerle yapılan görüşmeler 20 ile 30 dakika sürmüştür.

Görüşme sırasında, katılımcılara görüşme formlarında belirtilen sorular sırayla sorulmuştur. Görüşme sırasında katılımcının verdiği cevap başka bir sorunun cevabı ile örtüştüğünde: "Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?" sorusu tekrar sorulmuştur. Sorulan sorulardan herhangi biri anlaşılmasında halinde, soru daha net ifadelerle sorulmuştur. Çalışma katılımcılarından gelen tüm veriler etik bir şekilde toplanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce, katılımcılara çalışmanın amacı kısaca açıklanmıştır. Kişisel bilgilerin gizli kalacağı, verilerin üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı ve yine de istedikleri aşamada çalışmadan çekilme hakkına sahip oldukları sözlü ve yazılı olarak belirtilirken, görüşmenin video ve ses kaydı konusunda da izinleri alınmıştır.

Veri Analizi

Yapılan görüşmeler, video ya da ses kaydına alınmış sonrasında transkript edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi yapılarak analiz edilmiştir. Bu yöntemin amacı; elde edilen verileri yorumlamak ve bir plan içerisinde araştırma okuyucusuna sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Ses kayıtları yazıya aktarılırken görüşmecinin ifadeleri aynı şekilde yansıtılmıştır. Nitel araştırmada elde edilen veriler araştırma için çok önemlidir ama hepsi kullanabilir nitelikte olmayabilir veya araştırma amacıyla ilgili olmayabilir bu durumda araştırmacının "ayıklama" sürecine girmesi söz konusudur (Creswell, 2019). Bu çalışmada da kayıtlar okunmuş ve araştırmacının amacına hizmet etmeyecek notlar metinden çıkarılmıştır. Ayrıca katılımcının kullandığı gereksiz ses ve ünlemler görüşme dokümanından çıkartılmıştır. Araştırmanın Rusya kısmında gerçekleşen görüşme sonucunda elde edilen veriler iki dilli uzmanlar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

İç ve Dış Geçerlik

Görüşmeler gerçekleştikten sonra yazı haline getirilen veriler katılımcı ile paylaşılmış ve katılımların onayı alınmıştır. Görüşme soruların hazırlanması, düzenlenmesi ve uygulanması aşamalarında alan uzmanlarından bilgiler alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca bu aşamalarda literatür taramalarından elde edilen bilgiler de kullanılmıştır. Görüşülen katılımcıların farklılık göstermesine dikkat edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizde betimsel analiz yapılmış ve veriler alıntılama yapılarak verilmiştir. Hem görüşme formu hazırlanırken hem de görüşme sonucunda elde edilen veriler iki dilli uzmanlar tarafından incelenmiştir. Görüşmelerden önce pilot çalışma yapılmış ve verilerin analizinde uzman görüşü alınmıştır.

Bulgular

Çalışmada Rusya ve Türkiye'de okul öncesi eğitimde yer alan çocukların hayal gücünü etkileyen faktörler hakkında öğretmen görüşlerinin alınması ve iki farklı ülke öğretmenlerinin konuya bakış açısını yansıtmak amaçlanmıştır. Bu amaçla elde edilen veriler öğretmenden kaynaklı faktörler, öğretim programından kaynaklı faktörler, öğrenciden kaynaklı faktörler ve aileden kaynaklı faktörler temaları altında olumlu ve olumsuz etkileri alt başlıklar halinde verilmiş ve alıntılarla desteklenmiştir.

Tema 1: Hayal gücünü etkileyen öğretmenden kaynaklı faktörler

Öğretmenlerin çocukların hayal gücünün gelişimine olumlu etkisi;

Çalışmaya katılan Türk öğretmenler; öğretmenlerin sağladığı öğretim ortamı ile, öğrenci ile kurduğu diyalog ile ve kendi kişisel özellikleri ile çocukların hayal gücünün gelişimine katkı sağlayıcı olabileceklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin öğrenme ortamı açısından, zengin öğrenme ortamı oluşturmasının, teşvik edici sorular sormasının, öğrencilerin fikir üretmelerine izin vermesinin ve fırsat eşitliği sağlamasının önemli olduğu ifade edilmiştir. Etkili diyalog açısından, çocukların görüşlerini yargılamamanın ve değer vermenin, sevecen yaklaşmanın, dinleyip dönüt vermenin etkili olduğu dile getirilmiştir. Öğretmenler ayrıca öğretmenin kendisinin de meraklı olmasının, bilgi birikiminin olmasının, üretici ve yaratıcı olmasının çocukların hayal gücünü destekleme konusunda katkı sağlayıcı olduğu görüşündedir.

Çocukların sundukları fikirleri yadırgamadan güzelce karşılayarak onları ciddiye alarak, sevecen yaklaşarak farklı fikirler üretmelerine yaratmalarını sağlayarak farklı dünyaların olabileceğini söylemek onlarla aynı heyecanı yaşayarak (TK1)

Söyle söylemek istiyorum. Çocuğun öğretim ortamının zenginleştirilmesi öğretmenin dilsel becerileri öğretmen doğru soru sorabilirse öğretmen ifade becerileri desteklerse doğru şekilde

yönlendirebilirse anne ve babayı doğru yönlendirebilirse, öğretmen eğitim ortamından dışarı çıkabilirse fırsat eşitliği sağlarsa...(TK1)

Öğretmen meraklı olduğu zaman bilgi edinir ve çocuğun merakını uyandırır. Çocuğun düşündürmek için öğretmenin bilgi birikimi iyi olmalı ve üretken olmalıdır. Alt malzemeleri geri dönüştürüyor. Hem soru ile hem de göstererek hayal gücünü destekliyor. (TK4)

İlk olarak öğretmenin çocuk ruhunu kaybetmemiş olması gerekiyor. Düşünmeye ve hayal etmeye hevesli olması aynı zamanda çocukların bunu yapması için fırsat vermesi ve yeterli zamanı ayırması gerekiyor. Çocukların hayallerini dinlemek ve onlara uygun geri bildirim yapmak da önemlidir...(TE2)

...Çocuklara kendini ifade etmeleri için fırsat vererek...(TK5)

...Öğretmenin belli kalıpları olmamalı. Örneğin güneş illa sarı olmak zorunda değildir...(TK6)

Çalışmaya katılan Rus öğretmenleri, okul öncesi çocuklarının hayal gücünün gelişimini olumlu yönde etkileyen öğretmenden kaynaklı iki ana faktör belirtmişlerdir. Birinci faktör, öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleri, yani öğretmenin hayal gücünün gelişimine inancı, tutumu, işe olan ilgisi, kendi kendine eğitim ve kendini geliştirme arzusudur. İkinci faktör ise, çocukların hayal gücünü geliştirmek için öğretmenler tarafından eğitim ortamının düzenlenmesidir. Anaokulunun eğitim sürecinde öğretmen tarafından çeşitli form, yöntem, araç ve teknolojilerin kullanılmasının hayal gücü üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

...Bana göre en önemli şey öğretmenin kendi kendine eğitimi ve kendini geliştirmesidir. Öğretmen, hayal gücünü geliştirmenin önemini anlamalı ve kendi hayal gücünün gelişimine büyük önem vermelidir. Eğitim sürecindeki öğretmen aktif ve pozitif olmalıdır. (RK9)

Eğitimci, kişisel ve mesleki gelişimine büyük önem vermelidir. Gruptaki çocuklar için olumlu, psikolojik ve rahat bir ortam yaratmak...(RK4)

Tabii ki kitap okuyarak, masal anlatarak, imgeler üreterek, çocuklar hayal güçlerini açarak yapıyorlar. (RK6)

Olumlu faktörlerden biri, öğretmenin çocuklarla oluşturduğu oyun aktivitesidir. Oyun, ancak bir öğretmenin rehberliğinde ise hayal gücünün gelişmesinde bir faktör olacaktır, ancak aynı zamanda çocuklar öğretmenin oyunu kontrol ettiğini tahmin etmemelidir. Oyunda öğretmen akıl hocası değil arkadaş olmalıdır. Ayrıca öğretmenin çalışmalarında kullandığı çok çeşitli araçlar, formlar, yöntemler, teknolojiler, okul öncesi çocukların hayal gücünün gelişimini doğrudan etkiler. (RK7)

...Ayrıca öğretmenin olumlu duygusal tutumu da önemli bir rol oynar. Dediğim gibi, bence öğretmen eğitim sürecinde yönetmendir, konu-mekânsal ortam, öğretim yöntemleri ve biçimleri ona bağlıdır. Öğretmen çocukların hayal gücünü geliştirmenin önemini anlarsa, buna daha fazla dikkat edecektir, örneğin özel oyunlar ve alıştırmalar seçmek, çocukları hayal gücünün gelişimini etkileyen yöntemleri kullanmaya teşvik etmek, örneğin rol oynamak, çizim yapmak veya yaratıcı drama yapmak. (RK4)

Öğretmenlerin çocukların hayal gücünün gelişimine olumsuz etkisi:

Çalışmaya katılan Türk öğretmenler; öğretmenlerin, çocuklarda hayal gücüne olumsuz yönde etkisi hakkındaki genel görüşleri; öğretmenin belirli kalıplardan dışarıya çıkmaması ve bu kalıpları katı bir şekilde korumaya devam etmesi olarak ifade etmişlerdir. Özellikle, öğretmenlerin derslerde kurallar belirlemesi, kapalı uçlu sorular sorması, kendi istediği düzenin devam etmesinde ısrarcı olması, kişisel gelişime yeterli önemi vermemesi, öğrenci, veli ve öğretmen üçgenini etkili bir şekilde kuramaması, çocukların özgürce sorular sormasını engelleyip belirli duvarlar içerisine hareket etmelerini istemesinin olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

Katı ve otoriter tutum, ciddiye almamak, öğretime odaklanmak. (TK1)

Kalıplaşmış etkinlikleri ve çocukların duygusal ve bilişsel gelişimine katkıda bulunmayan etkinlikleri tercih etmeleri bu durumu doğurur...(TK2)

Öğretmen eski tarz bir yönetim sergiliyorsa ve kendini merkeze alıyorsa. Çocuğunun hayal kurduracak sorular sormazsa ve hazır drama yaptırırsa...(TK3)

...kapalı uçlu sorular, evet-hayır soruları. Hikayelerde tek cevaplı sorular sorması. Önceden tasarlanmış yani kalıp etkinlikler tasarlaması çocuğu olumsuz etkiler. Bütün öğrenciler için aynı düşündüğünü zannederek etkinlikler tasarlaması. Hazır resimler kullanması, ağaçların bile yaprakları yeşil yapraklı oluyor. Öğrencilere direkt bilgi vermesi. (TK4)

Sürekli yapılandırılmış ve kuralı etkinlikler olumsuz etkiliyor bence. Özgür ortamı kısıtlamak en büyük etken. Görsel değil fikrinsel güzelliklere önem verilmediğinde öğrenci hayal gücünü kullanmak yerine takdir edileceği şekilde etkinlik yapıyor...(TE2)

Çocukların kendini ifade etmelerine izin vermemek. (TK5)

...MEB- MEM- Okul Yönetimi- Veli- Öğretmen ilişkisinin yeterli düzeyde ve yapıcı dilde olmaması gibi birçok sebepten dolayı öğretmenin mesleki doyum elde edememe. Yukarıdaki faktörlere bağlı olarak öğretmenlerde isteksiz davranışlar gözlenebilir ve tekdüze anlatım yapılabilir. (TE3)

Çalışmaya katılan Rus öğretmenlerin görüşleri, olumsuz faktörleri ifade ederken, öğretmenin yetersizliklerine dikkat çekilmiş, öğretmenin bu konuda gerekli okumaları yapmadığı ve kendini geliştirmede, bu durumda çocukların hayal gücünün gelişimine olumlu katkı sağlanmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenin yalnızca kalıplaşmış etkinlikler yaptırmasının, çocukların ilgi alanlarına ve bireysel özelliklerine dikkat etmemesinin, onların düşünceleri ve sorularına ilgisiz kalıp, sınıfta gergin bir ortam yaratmasının olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir.

...Çoğu zaman, eğitimciler okul öncesi dönemde çocukların bilişsel süreçlerinin gelişiminin önemini anlamak istemezler, bunun için ek yöntemler kullanmazlar, modern edebiyat okumazlar, ancak her yıl çocuklar değişse de sadece deneyimlerine güvenirlir, yani. Öğretmenlerin 10-15 yıldır kullandıkları yöntemlerin çoğu bugün anlamsız. (RK4)

...Öğretmen, çocukların hayal kurmalarına ve görevlerin çözümüne kendi başlarına bir şeyler eklemelerine izin vermeden, görevin kesinlikle şablona göre tamamlanmasını isterse...(RK6)

Çocukların hayal gücünün gelişmesi için olumsuz bir faktör, bir öğretmenin eğitim etkinlikleri sırasında çocukların görüşlerini dikkate almaması, sorularına cevap vermemesi ve çocukların girişimini engellemesi olabilir. Örneğin, ders sırasında öğretmen çocukların herhangi bir konu veya görev hakkındaki görüşlerini dinlemez, konuyu sadece kendi deneyimlerine dayanarak sunar. (RK7)

...Öğretmen .... Gerginlik düzeyini artırır (sesini yükseltir, çocukları kısıtlar, daha otoriter bir ebeveynlik tarzı sergilerse), böylece stresli durumları tetikler ve çocukların benlik sayısında bir azalmaya neden olur. (RK9)

Tema 2: Hayal Gücünü Etkileyen Eğitim Programından Kaynaklı Faktörler

Eğitim programının çocukların hayal gücünün gelişimine olumlu etkisi;

Çalışmaya katılan Türk öğretmenler esnek ve özgürlükçü bir programın var olmasından dolayı okul öncesi eğitim programının çocukların hayal gücünün gelişimine olumlu etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle öğrenci ilgi ve isteklerine göre programın düzenlenmesinden memnun kaldıklarını vurgulamışlardır. Programın esnek ve öğrenci merkezli olmasının, öğrencilerin hayal gücünü destekleyici çalışmalara ve öğrenci ihtiyaç ve ilgilerine göre geçişlere izin verdiği, bu sayede öğrencilerin zihinlerinin ve hayal gücünün daha serbest olmasına fırsat sağlandığı belirtilmiştir.

...esnek ve özgürlük sağlıyorsa bende öğrencilerime o şekilde esnek davranırım. Programın esnek olduğunu düşünüyorum. Bize özgürlük vermekte, öğretim amacı gütmüyor farkındalık sunuyor. Çocuğun gelişimine engel olmadığını düşünüyorum. (TK2)

Esnek ve öğrenci merkezli olması olumlu özellikleri zaten. Öğrenci grubuna göre değiştirilebilir ve ayarlanabilir olması kolaylık sağlıyor. Öğrenci merkezli programda ilgi ve isteklere göre etkinliklerimizi hazırlayabiliyoruz zaten...(TE2)

Serbestlik ve özgürlük sağlamada olduğu için programlar öğrencilerin hayal gücü gelişimini olumlu etkilemektedir. Dayatma olmamakta ve öğretmenlerin isteğine kalmakta. Akademik başarı şartının olmaması en büyük rahatlığı, aynı zamanda plan ve programlarımız aşırı derecede esnektir. Öğretmen bir günün planını yapar uygulama sırasında çocukları gözler o an ilgisini çekmediyse herhangi bir etkinliğe geçiş yapılabilir. İlle de olacak diye bir çaba içerisinde değiliz. Bu da rahat düşünmeyi sevilen şeylerle ilgilenererek öğrenmeyi daha da kolaylaştırıyor. Zihnin rahat olması hayal gücünü de serbest bırakıyor...(TE3)

Programın ilkeleri temel anlamda, çocuklardaki yaratıcı düşünce ve hayal gücüne fırsat tanır özelliktedir. (TE4)

Çalışmaya katılan Rus eğitimciler, programın çocuğun kapsamlı gelişimini hedeflediğine, hayal gücü dahil tüm bilişsel süreçlerin gelişimini içerdiğine inanmaktadır. Özellikler, eğitim programındaki yaş özelliklerinin, önerilen literatürün, öğretim teknik ve yöntemleri bilgisinin, eğitim sürecinde öğretmenlere yardımcı olduğu ifade edilmiştir.

...Program, uygun öğretim yöntemlerinin seçimini büyük ölçüde kolaylaştıran ve her yaşın psikolojik özelliklerini kapsayan bir program. Ayrıca programda, hayal gücünü geliştirmek

için çok çeşitli yöntemler var. Örneğin: program her yaş için rol yapma oyunları temaları içeriyor... (RK3)

...Eğitim programı bize hayal gücünü geliştirmek için örnek eğitim yöntemleri ve çocuklarla çalışma biçimleri sunuyor. Program, öğretmenin kendi hayal gücünü geliştirmesine yardımcı olabilecek yöntem literatürünü, oyunlarını, bir masal listesini, çocuklarla birlikte okuyabileceği hikayeleri içeriyor... (RK9)

...program, çocukların yaş özelliklerini dikkate alarak eğitim sürecini daha yetkin ve verimli bir şekilde oluşturmamıza yardımcı oluyor. Ve ayrıca çocukların kapsamlı gelişimi için hazırlanmış bir eğitim programı, örneğin; program hiçbir bilişsel süreci gözden kaçırmıyor... (RK4)

Eğitim programının çocukların hayal gücünün gelişimine olumsuz etkisi

Çalışmaya katılan Türk öğretmenlerin büyük kısmı, eğitim programının çocukların hayal gücünün gelişimine olumsuz etkisi olmadığını belirtirken az sayıda öğretmen programının çocukların hayal gücünün gelişimine olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni olarak da hayal gücü gelişimine ait kazanımın olmaması, temel kavramların öğretilmesinin ve ilkökul hazırlık çalışmalarının fazla olmasının öğretmeni sınırlandırması ifade edilmiştir.

Evet, her üniteye verilmesi gereken kavramlar var program fazla bir kalıba sokuyor, sınıfın dinamiğine göre şekil almamızı zorlaştırıyor. Çok fazla serbestlik sağlamamaktadır. (TK1)

Olumsuz yönde etkilediğini düşünmüyorum. Çok fazla ilkökula hazırlık gibi olması belki etkileyebilir. Programdan ziyade eğitim programından yararlanan öğretmenlerde sorumluluk. Planı yenileyebilirsin programın temel ilkelerinden biri ilkökula hazırlık olmasından dolayı öğretmenler yetersizler...Programdan ziyade öğretilmekte sorun olduğunu düşünüyorum. (TK2)

Olumsuz yönde etkilediğini düşünmüyorum. (TK3)

Kazanımlar arasında hayal gücünü destekleyecek kazanımlar bulunmamakta. İlk okula hazırlık açısından fazla kazanım var. Fazla hayal gücünü destekleyecek kazanım bulunmamakta. İdarecilerin velilerin program kazanımları hakkında baskı kullanması... (TK4)

Hayır, sanmıyorum. (TE4)

Çoğu katılan Rus eğitimci, eğitim programının okul öncesi çocuklarının hayal gücünün gelişimi üzerinde olumsuz etkisini görmemektedir. Ancak eğitimciler, eğitim programının eğitim sürecinin sadece temeli olduğuna, ek etkinlikler, farklı yöntemler ve konu-eğitim ortamının düzenlenmesi ile desteklenmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, devlet anaokullarının öğretmenleri, öğretmen başına 30-40 çocuk olduğu için programı tam olarak uygulamanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğretmen, programın çocuğun çok yönlü gelişimini hedeflemesine ve çocukların yaş özelliklerini dikkate almasına rağmen, çocukların bireysel özelliklerini hesaba katmadığını ve her çocuk için aynı yöntem ve tekniklerle hayal gücünün geliştirilemeyeceğini vurgulamıştır.

...Bence program...okul öncesi çocukların hayal gücünün gelişimini olumlu yönde etkileyen tüm faktörler dikkate alınacak şekilde oluşturulmuş, olumsuz noktalar bulamıyorum ... (RK1)

...eğitim programı, öğretmenin tamamlaması gereken bir temeldir, eğer öğretmen onu yaratıcı etkinliklerle, oyunlarla tamamlamazsa, o zaman sadece programa güvenerek, hayal gücünü yüksek bir seviyeye çıkarmak pek mümkün değildir... (RK4)

...gruptaki çok sayıda çocuk nedeniyle, her öğrenciye yeterince zaman ayırmak için her zaman vaktiniz olmuyor ... (RK2)

... Program çocukların bireysel özelliklerini hesaba katmıyor. Hayal gücünün bir grupta aynı yöntem ve etkinliklerle gelişmesi bence o kadar etkili olmayacaktır... (RK6)

Tema 3: Hayal Gücünü Etkileyen Öğrenciden Kaynaklı Faktörler

Öğrencinin kendi hayal gücüne olumlu etkisi

Çalışmaya katılan birçok Türk öğretmenler tarafından, öğrencilerin özgüvenli, sosyal, girişken, öğrenmeye meraklı olması gibi karakteristik özelliklerinin, kendi ilgi alanlarına yönelik farkındalığının, öğrenmeye ve okula ilgi ve isteğinin hayal gücünün gelişimini destekleyici olduğu ifade edilmiştir.

Öğrencinin kendisine güveni, inancı, yaklaşımı. (TK1)

Öğrencinin meraklı olması, sosyal ve girişken, ilgi alanlarının farkında olması, özgüvenli olması... (TK4)

Özgür bir ortamda kendini rahat ifade edebilen bir anlayışla yetişmiş çocuk hayal gücünü rahatlıkla kullanıyor. Kendine güvenen çocuk hep diğer arkadaşlarından önde oluyor. (TE2)

Öğrencinin istekli, meraklı olması, yeni bir duruma hazır olması gibi faktörler vardır. (TK6)

Çocuğun mizacı özellikleri, çocuğun oyun oynama ihtiyacı ve bu ihtiyaç doğrultusunda yaratıcı ürün/durum/süreçler ortaya koyması, problem çözüme becerisine dair eğilimler taşıması. (TE4)

Çalışmaya katılan Rus öğretmenler çocukların hayal gücünün gelişimine katkıda bulunan bir çocuğun olumlu kişilik özellikleri olarak; yeni bilgiye açıklık, merak, motivasyon, yaratıcı ve eleştirel düşünmeye yatkınlık, sosyallik, kendine güven ifade edilmiştir.

Güzel bir şey yapma arzusu, yaratıcı etkinliklere yatkınlık...(RK5)

...çocuğun anaokulundaki eğitimsel ve bilişsel sürece olan ilgisi ve çocuğun yeni bilgilere açık olması da hayal gücünü olumlu etkiliyor...(RK1)

...Sosyallik, çocuğun açıklığı, kendine güven...(RK4)

Muhtemelen en önemli şey, yeni şeyler öğrenmek için bilişsel ilgi ve motivasyon, farklı özellikleri tek bir nesnedeki farklı yönlerden görme yeteneğidir. Eleştirel ve yaratıcı düşüncenin gelişmesi de çok önemlidir. (RK10)

Öğrencinin kendi hayal gücü gelişimine olumsuz etkisi

Çalışmaya katılan çoğu Türk öğretmenler tarafından, çocukların hazırbulunuşluk düzeyinin, motivasyonunun, özgüveninin, dil ve fiziksel gelişiminin zayıf olmasının, mizacının hayal gücünün gelişimini desteklememesinin, ailesel veya toplumsal baskı altına alınarak yetiştirilmesinin, düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade edememesinin, teknoloji bağımlılığı olmasının hayal gücünü olumsuz etkileyen öğrenciden kaynaklı faktörler olduğu ifade edilmiştir. Bazı öğretmenler öğrenciden kaynaklı olumsuz etkenler olmadığını, çevresel faktörlerin öğrencinin hayal gücünü baskıladığını vurgulamışlardır.

...çocuktan kaynaktan olumsuzluk yoktur. Çevresel etmenler bunu engeller. Zihinsel gerileri olanlar belki farklı etkilenebilir. Genellikle genetik ve fiziksel olarak etkilenebilirler. (TK2)

... özgüven yetersizliği, fiziksel yetersizliği var öz güven kaygısı yaşayabiliyor. (TK3)

Az özgüvenli olması... Hayal gücünü açığa çıkartmada yetersiz ve ilgisiz öğrencilerin hayal gücünü desteklemek oldukça zordur. Yeniliğe açık olmayan çocukların hayal gücünü desteklemekte zorlanıyoruz ve ilgi alanlarını bilmeyen öğrenci olması...(TK4)

Sağlıklı bir dil gelişimine sahip olmayan çocuğun hayal gücünün de gelişmemiş olduğunu düşünüyorum...İfade edemediği şeyi de hayal etmesi beklenemez. (TE2)

Hazırbulunuşluk... Güdülenmişlik... Mizaç... Huy... Karakter...(TE3)

Çocuğun özel eğitim ihtiyacı durumu, travma geçmişi, fazla teknolojik alet kullanımı veya teknoloji bağımlılığı...(TE4)

Çalışmaya katılan Rus öğretmenler tarafından; çocukların huzursuzluk, dikkat eksikliği, saldırganlık, yüksek düzeyde kaygı ve korku, şüphecilik, kızgınlık ve kendinden şüphe gibi olumsuz kişisel özelliklerin hayal gücünü olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca stresli durumların da bu konuda etkisi olduğu ifade edilmiştir.

Herhangi bir zihinsel sapmanın olumsuz bir etkisi olabilir. Genelde bu, çocuğun izolasyonu, sınıftaki ilgisizliği, anaokuluna uyum dönemi ve çocuğun hayatındaki stresli durumlardır. (RK1)

Sessiz, güvensiz bir çocuk, bir akranla ilişki kurmakta zorlanır, topluma uyum sağlamak zordur ve çevre, hayal gücünün gelişimini etkiler. (RK2)

.... Kapanma, saldırganlık, psikolojik sapmalar... (RK7)

... Kendinden şüphe duyma, yüksek düzeyde endişe ve korku, şüphe, kızgınlık... (RK9)

Hayal Gücünü Etkileyen Aileden Kaynaklı Faktörler

Ailelerin çocuklarının hayal gücü gelişimine olumlu etkisi:

Çalışmaya katılan çoğu Türk öğretmenler ailesel faktörlerin okul öncesi çocukların hayal gücünü etkisini ekonomik, kültürel ve eğitsel açıdan ele almışlardır. Ekonomik açıdan, ekonomik durumları iyi olan öğrencilerin daha fazla materyale ulaşabildiklerini ve daha fazla seyahat ettiklerinden dolayı daha fazla etkileşim

bulduklarını ve bu durumun hayal gücünü olumlu olarak etkilediklerini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan bazı öğretmenler ise, ekonomik yoksunluktan dolayı öğrencilerin materyale ulaşamamalarının kendi materyallerini üretmelerine sebep olduğu ve bu durumun eşitsizliği ortadan kaldırdığı belirtmişlerdir. Kültürel açıdan bakıldığında, neredeyse bütün öğretmenler özgürlük sağlayan aile kültüründen gelen öğrencilerin hayal gücünün daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Etkili olduğu ifade edilen bir başka faktör ise; kardeş sayısı, ilk ve son çocuk olma durumudur. Eğitim seviyeleri açısından baktıklarında ise, çoğu Türk öğretmenler ailenin eğitim seviyesinin yüksek olmasının olumlu katkısına katılırken, aslında velilerin eğitim seviyelerinden ziyade öğrencilerin eğitim ihtiyaçları konusunda bilinçli olmalarının bu noktada daha çok etkili olduğunu söylemişlerdir.

...Ailenin iyi eğitilmiş olmasının, ailenin daha iyi ilgili olmasının daha etkili olduğunu düşünüyorum. Kültürel açıdan, her yörenin kendine has özelliği var fazla bir ilişki olduğunu düşünmüyorum... Kardeş sayısı ailede kardeş sayısı ve ilk ve son çocuk olmakla ilgili olduğunu düşünüyorum. ... (TK3)

Eğitim açısından ve kültür açısından, aile içerisinde eğitim seviyesi yüksekse... desteklenmiş çocuk oluyor ve konuşmaya ve hayal kurmaya meyilli oluyor eğitim seviyesi yüksekse olumlu etkiler. Ekonomi açısından rahat olanlar, daha fazla materyal alabilir ve daha fazla imkân sağlayabilir hem bir yerler görmesi adına daha etkili olur. Daha fazla yer gezerse daha fazla hayal gücü artar. Ekonomik durumdan kötü ise beyin zorlandıkça hayal gücü gelişir, bir bıçakla bile birçok şey yapılabilir, var olanla bir sürü şey yapmaya çalışıyor. Ve daha gelişmiş hayal gücüne sahip olur. (TK4)

...Ekonomik imkânı olan çocukların tabii ki hayal gücü daha serbest oluyor. Ancak bunun olmasında ailenin tutumu da önemli. Demokratik bir aile kültürü olumlu etkiler diye düşünüyorum. (TE2)

Çocukların sorduğu sorulara araştırma iç güdüsüne ailesinin verdiği tepkiler çocuğu ya köreltir ya da yeni maceralara yelken açmasını sağlar. Eğitim açısından ailenin bu konuda bilinçli olması... çocukların deneyim kazanması için daha çok etkileşimi sağlamak amacıyla yeni yerler görmesi... Kültür açısından ise ailenin kültür kalıplarına sıkışıp kalmaması... Yeni deneyimlere açık olması... (TK6)

Olumlu sosyal-kültürel-ekonomik çevre koşulları, ailelerin çocuk gelişimi ve psikolojisini gözetken okul öncesi döneme uygun tutum ve yaklaşımları, ailede güven ve sevgi duygularının açık ve net hissedilebilir olması, çocukla konuşan, kaliteli vakit geçiren ve iletişim kurmaya özen gösteren aile... (TE4)

Çalışmaya katılan Rus öğretmenlerin çoğu, okul öncesi dönem çocuklarının gelişimindeki faktörlerden birinin hayal gücünü destekleyen istikrarlı bir aile ortamı olduğunu belirtmiştir. Ailelerin eğitimine gelince, görüşmeye katılan birçok katılımcı, bunun önemli bir rol oynadığı görüşünü desteklerken, asıl önemli olanın ebeveynlerin eğitimi seviyesi değil, çocuk gelişiminin önemini anlamaları, kendilerini geliştirmeleri, çocukla kaliteli zaman geçirmeleri olduğunu vurgulamışlardır. Bir başka ifade ile, çocuğun iletişimi ve gelişimi için yeterli zaman ayırmanın gerektiğini ifade etmişlerdir. Aile ile geçirilen kaliteli zamanın önemini vurgulamışlardır. Ekonomik açıdan ise, katılımcıların birçoğu ailenin ekonomik bileşeninin hayal gücünün gelişimini etkilemediğini belirtmişlerdir.

Ailede, çocuğun düşüncelerini, arzularını sakın bir şekilde ifade edebileceği ve hayalleri hakkında konuşabileceği olumlu bir ortam yaratmak önemlidir. (RK1)

Aile eğitiminin çocukların hayal gücünün gelişiminde yer aldığına inanıyorum. Ancak burada büyük bir rol oynayan eğitim seviyesinin kendisi değil, ebeveynlerin kendilerini geliştirmesi olduğunu belirtmek isterim. Yani, örneğin, bir aile bir köyde yaşıyorsa ve aileler yüksek öğrenimi tamamlamadıysa, ancak aileler modern yetiştirme yöntemleri ve teknolojileri ile ilgilenirken, çocuk psikolojisi üzerine kitaplar okurken, bunun çocukların hayal gücünün ve bir bütün olarak çocuğun gelişiminde olumlu bir etkisi olacağını düşünüyorum... (RK7)

Ailelerin eğitim seviyesi büyük bir rol oynamayabilir, ancak çok yönlülük ve bakış açısı büyük bir rol oynar ... (RK3)

Çocuğa çok ilgi ve sevgi gösterilen istikrarlı ve müreffeh bir aile ortamı önemli bir rol oynar ve ailelerin çocuk gelişiminin önemini sadece eğitim kurumlarında değil, ailede de anlamaları... (RK9)

Evde, hayal gücünün gelişmesinin en önemli motorlarından birinin ailelerin çocuklarına ne kadar zaman ayırdıkları olduğuna inanıyorum. Örneğin, birlikte masal okumak, şarkı dinlemek, film izlemek, müzeleri, tiyatroları ziyaret etmek çocukların hayal güçlerini olumlu yönde etkiliyor... (RK7)

Ekonomik açıdan olumsuz bir faktör olmadığını düşünüyorum. Çünkü örneğin bir sopayla hayal gücünüzü geliştirebilir, onu kılıç ya da ata çevirebilirsiniz. (RK10)

Ekonomik açıdan bakıldığında, yüksek gelirli aileler çocuklarını ek faaliyetlere (müzik aleti çalma, drama dersleri, çocuklar için eğitim faaliyetleri) götürebilir ve ayrıca tiyatroları, müzeleri, sirkleri ziyaret edebilir ve çocuklarıyla birlikte yurt dışına seyahat edebilirler ki bu şüphesiz hayal gücünün gelişimini etkiler. (RK3)

...Zengin aileler, çocukların yaratıcılığının gelişimi hakkında daha çok düşünüyor. Sonuçta, fizyolojik ihtiyaçların karşılanması, güvenlik vb. Hakkında düşünmelerine gerek yok. İhtiyaçları başka bir seviyeye taşıyor ... (RK6)

Ailelerin çocuklarının hayal gücü gelişimine olumsuz etkisi:

Çalışmaya katılan çoğu Türk öğretmenler, ekonomik durumları iyi olmayan öğrencilerin daha az materyale ulaşabildiklerini, sosyal etkileşimlerinin az olmasının ve geçim sıkıntısının öğrenciyi ve dolayısıyla hayal gücünü de olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bir öğretmenin "...ekonomik durum iyi ailelerde çocukları fazla bilgiye boğma oluyor ve çocuk daha fazla hayal gücünü kullanmadan ziyade bir ansiklopedi gibi davranmakta. Hep bilgi yüklenmiş bir birey olarak geziyor...(TK4)" şeklindeki ifadesi, ekonomik durumu iyi olan ailelerin de öğrencilerin hayal güçlerine olumsuz etkisi olabileceğine işaret etmiştir. Eğitim açısından baktıklarında ise, eğitim seviyesinin düşük olmasının olumsuz etkisi olduğunu söylemişlerdir. Bu ailelerin, çocuklarını anlamada ve yönlendirmede zorluk geçtiklerini ifade etmişlerdir. Kültürel açıdan bakıldığında, çocuğa çok değer verilmemesinin, sorduğu soruların geçiştirilmesi, ezberci bir eğitim sistemi, kardeş sayısı vb. sebeplerin çocukları baskıladığı üzerinde durulmuştur.

...Ekonomi açısından, durumu düşük olduğunda öğrenciyi yeterli materyal sunamıyor. Kültür açısından ise toplumun çocuklara değer vermemesi... (TK1)

Eğitim düştükçe çalışmalarla da görüyoruz. Farkına varmıyor bilgisi yok yapacak olsa bile bilgisi yetersiz. Eğitim seviyesi değil eğitim açısından kendini doldurmuyorsa gelişimine katkı sağlamaz. Çocuklar anlaşılıyorlar. Ekonomik açıdan bakarsak adamın ailesi var ama geçinemeyebiliyor. Bu adam ailemi nasıl geçindireyim diye mi düşünür yoksa çocuğu ile oyun mu oynar. Çocuğu ile vakit geçiremiyor. Çocuk istediği kursa gidemiyor. Yararlı video izleyemiyor. Kültürel açıdan hep olumsuz düşünüyorum. Kültür açısından toplum olarak geleneksek olarak getirdiğimiz şeyler var örneğin çocuk soru sormaz derse. Çocuğun sorduğu soruların geçiştirilmesi. Çocuğun ifade özgürlüğünü elinden alıyorlar...(TK2)

...Ekonomi de burada önemlidir. Hayallerini gerçekleştiremeyeceğine inanan bir çocuk, ihtiyacı olanları alamayacağına inanan bir çocuk hayal etme konusunda tabii ki tembellik yapacaktır. (TE2)

Eğitim açısından: Kendilerini tanımaları ancak eğitimle olur. Kendini tanımayan insanlar çocuklarını ilgi, istek ve hayallerini de tanıyamazlar. Ya da eksik tanırırlar. Eğitimden kasıt illaki diploma değil kendilerini geliştirmeleri de yeterli bir eğitim olarak görülebilir. Ekonomik yetersizlikler gerekli materyalleri sağlayamamalarına neden olur. Uzaya ilgi duyan bir çocuğa günümüz ve ülkemiz şartlarında teleskop öneremiyoruz. Kültür açısından ise ezbere dayalı toplum olduğu için...Okulu, eğitimi, öğretimi, öğretmeni, öğrenciyi önemsemeyen bir çevrede yetişmişse hayal gücünden çok hayatın zor şartlarına göre çocukları yetiştirirler. Ekmek kavgası, dersler, akademik başarıyı para kazanma aracı olarak görürler, ezber odaklı yetiştirmeye çalışırlar. Ezberde hayal gücü ne arar...(TE3)

Çocuğun aile yapısı, kardeş sayısı, olumsuz sosyal-kültürel-ekonomik çevre koşulları, yanlış ailelerin tutumları, çocuk istismarı...(TE4)

Okul öncesi çocukların ailede hayal gücünün gelişmesindeki ana olumsuz faktörün, ailedeki olumsuz psikolojik durum ve çocuğa zaman ayıramaması olduğu konusunda tüm Rus öğretmenler hemfikirdir. Bununla birlikte, ailenin ekonomik sorunlar nedeniyle, çocuklarına yeterince ilgi göstermemesinin, kültürel yerlere (tiyatrolar, müzeler vb.) gidememesinin, seyahatlere çıkamamasının da olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

Aileler için zaman eksikliği olduğuna inanıyorum. Genellikle birlikte zaman geçirmek yerine, aileler çocuklarına, çocuğun her zaman yararlı vakit geçirmediği elektronik bir alet veriyorlar. Ayrıca ailede sağlıklı psikolojik ortam... (RK7)

...Çocuğun çıkarlarına kayıtsızlık. Sağlıksız aile ortamı. Çocukların ifadelerine ilişkin saldırganlık. (RK1)

Günümüzde, genellikle aileler çocuğun gelişimiyle ilgilenmiyor, bu işlevi anaokuluna veya ek eğitime bırakıyor. İşyerinde geçen zor bir günün ardından, aileler çocukların sorularını yanıtlamayabilir, yeterince dikkat etmeyebilir. (RK3)

...Olumsuz bir mali durum, örneğin: olumsuz mali durum nedeniyle sırasıyla çocuğun gelişimine yeterince zaman ayıramazlar, çocuk ek derslere katılamaz. (RK4)

Okul öncesi çocukların hayal gücünün geliştirilmesi amacıyla öneriler;

Çalışmaya katılan Türk öğretmenlere göre, okul öncesi çocukların hayal gücünün geliştirilmesi için; gezilerin artırılması, yapılandırılmamış materyaller kullanarak öğrencilerin kendi tasarımlarını geliştirmeleri sağlanmalı, öğrencilerin fikirlerini ifade etme özgürlüğü sağlanmalı, hayal gücünü geliştirecek eğitici ve sosyal ortamlar oluşturulmalı, senaryo, oyun, drama, arkası yarın hikayeler ve okuma etkinliklerine daha fazla yer ayrılmalı, çocuklar birey olarak kabul edilmeli, duygu ve düşünceleri daha fazla dinlenmeli, programlar hayal gücü kavramını içermeli ve geliştirmesine destek sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır. Bunların yanı sıra, öğretmen ve ailenin eğitiminin önemi üzerinde de durulmuştur.

Koşulsuz sevgi ve saygı. Tüm çevresi tarafından birey kendini değerli hissetmeli, bol bol düşündürülmeli ve desteklemeli, ailesinin sunmadığı şeyler sunulmalı, geziler artırılmalı, yapılandırılmamış materyalleri artırılmalı. Özgürlüğünü sağlamalı ve materyal sağlamalıyız. Başka sorusu sürekli sorulmalı...(TK1)

Okul öncesi eğitim ile başlayarak çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak gerekir. Bunu günlük etkinliklerde yer verilecek okuma saati ile sağlayabiliriz. Çocukların resim okuma şeklinde başladığı süreç ilerleyen yıllarda alışkanlık kazanması için önemli bana göre. Hayal dünyasını geliştirecek en önemli şey okunan ya da dinlenen kitaplardır bana göre... Bunu en basitinden çocukların yaptığı resimleri anlatmaları ile daha da kolaylaştırabiliriz. (TE1)

'...Çocukların problem durumu içeren senaryo, oyun, drama ve hikayelerle desteklenmesi, anlattıkları hayali arzularının, icatlarının, oyunlarının ilgiyle dinlenmesi, Çocuklar için yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri sınıf, okul ortamları ile eğitici ve sosyal ortamlar oluşturulması...(TK3)

Kazanımlara daha fazla hayal gücünü destekleyen şeyler eklenmeli ve kullanılmasını gerekli kılınmalıdır. Öğretmenlerin kendini geliştirebileceği etkinlik yapılmalı. Öğretmene uygun ortam şartlar sağlanarak eğitimi desteklenmelidir. Atıl malzemelerin öğretmenler tarafından geri dönüştürülmeli ve hayal gücünü destekleyecek şekilde dönüştürmeli. Bu zorunlu hale getirilebilir. (TK4)

Aile eğitimi ve ailenin eğitime katılması gerekiyor. Öğretmenler kendilerini geliştirmeliler, öğretmen farklı etkinlikler kullanmalı, farklı uyarıcılar kullanılmalıdır. Aile eğitimine önem verilmesi gerekmektedir. Öğretmenler ailelerle yakın iş birliği içinde olmalıdır. Hayal gücünü geliştirici etkinlikler sadece okulda kalmamalı ailede de devam etmeli. Uzaktan eğitim bir nevi bunu daha da kolaylaştırdı. Diğer önerim ise hafıza teknikleri ile öğretim yapmak. Loci – Zihin Haritaları – Hafıza Sarayı- Beyin Fırtınası gibi çoğaltılabilen hayal gücünü geliştiren uygulamaları her öğretmen özel olarak öğrenmeli ve çocuklara da küçük yaştan itibaren bu becerileri kazandırmalıdır. (TE3)

Rus eğitimciler, eğitim sürecinde hayal gücü gelişimine daha fazla dikkat edilir ve buna uygun sanat terapisi, masallar, görsel okumalar gibi etkinliklere sıklıkla yer verilirse, hayal gücünün gelişiminin daha etkili olacağı düşüncesindedir. Katılımcılara göre, ebeveynlerle etkileşim kurulmalı, okul öncesi öğrencilerin hayal gücü gelişimine yönelik ebeveyn yetkinlikleri artırılmalıdır, ailelere hayal gücünün gelişiminin önemini açıklanmalı, evde hayal gücünü geliştirmek için okul öncesi çocuklarla çalışma yöntem ve teknikleri önerilmelidir. Ayrıca kültürel yerlere (tiyatrolar, müzeler vb.) gidilmenin ve seyahatlere çıkılmasının hayal gücüne katkısının çok büyük olduğunu düşünmektedirler.

...Daha fazla ustalık sınıfı, çeşitli etkinlikler yapmaktadır. Öğretmenlerin kendi kendine eğitimine daha fazla dikkat edin, çocukların hayal gücünün gelişimi temasını hayata geçirin ... (RK3)

...art- terapisi yöntemlerini rejim anlarında olabildiğince sık kullanın, yani peri masalları, masal kompozisyonları, yaratıcı yeniden anlatmalar, görsel aktivite, kum terapisi vb. (RK1)

...Çocukların düşüncelerini, yaratıcılığını ifade etmede özgürlük verin. Eğitim ve öğretim yöntemlerini çeşitlendirin ... (RK5)

Çocuğun uzamsal düşüncesini daha fazla geliştirmek, yaratıcı düşünmeyi öğretmek ... (RK6)

...Günümüzde aileler para kazanmakla meşgul olduğundan ve çocukların telefonlarına daha fazla oturmaları nedeniyle..., okul öncesi çocukların hayal gücünün gelişmesi konusunda aileler için toplantılar düzenlemenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu alanda okul öncesi çocuklarla çalışma yöntemleri ve teknikleri konusunda ailelere eğitimler vermek ... (RK2)

... hayal gücünün gelişiminde en önemli şeyin mutlu bir çocukluk olduğuna inanıyorum. İlgilenen ailelerin varlığı, aile içinde elverişli bir ortam ve ilişkiler ... Ebeveynler arasında hayal gücü geliştirme sorununu hayata geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum ... (RK10)

Rusya ve Türkiye'deki okul öncesi öğretmenlerin çocukların hayal gücünün gelişimini etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 2'de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 2. Rusya ve Türkiye'deki Okul Öncesi Öğretmenlerin Görüşleri

	Rusya	Türkiye
Tema 1. Öğretmenlerin Etkisi		
Olumlu Etki	<ul style="list-style-type: none"> Tutumu, işe olan ilgisi, mesleki eğitimi ve kendini geliştirme arzusu Çeşitli yöntem, araç ve teknolojilerin kullanılması 	<ul style="list-style-type: none"> Teşvik edici soruları Fırsat eşitliği sunarak hayal gücü geliştirecekler ortamlar oluşturmaları Öğrenci ile olan olumlu ve etkili iletişimi. Meraklı, bilgili, üretici ve yaratıcı kişilik özelliğine sahip olması,
Olumsuz Etki	<ul style="list-style-type: none"> Kalıplaşmış etkinlikler uygulaması Çocukların ilgi alanlarına ve bireysel özelliklerine dikkat etmemesi Öğrencileri kısıtlayan karakter özelliklerine sahip olması Hayal gücü gelişimini destekleme konusunda mesleki yetersizliği Mesleki gelişimine yeterli önemi vermemesi 	<ul style="list-style-type: none"> Belirli kalıplardan dışarıya çıkmaması ve bu kalıpları katı bir şekilde korumaya devam etmesi Mesleki gelişimine yeterli önemi vermemesi Öğrenci ve veli ile etkileşiminin güçlü olmaması Çocukların özgürce sorular sormasını engelleyip belirli duvarlar içerisine hareket etmelerini istemesi
Tema 2. Programın Etkisi		
Olumlu Etki	<ul style="list-style-type: none"> Çocuğun kapsamlı gelişimini hedeflemesi Hayal gücü dahil tüm bilişsel süreçlerin gelişimini içermesi Yaş özellikleri, önerilen literatür, öğretim yöntem ve teknikleri ile eğitim sürecinde öğretmenlere yol gösterici olması 	<ul style="list-style-type: none"> Esnek ve özgürlükçü bir yapıda olması Öğrenci ilgi ve isteklerine göre düzenlenebilmesi Öğrenci merkezli olması ile öğrencilerin hayal gücünü destekleyici çalışmalara izin vermesi. Öğrenci ihtiyaç ve ilgilerine göre geçişler yapılabilmesi
Olumsuz Etki	<ul style="list-style-type: none"> Öğretmen başına 30-40 çocuk olduğu için programı tam olarak uygulamanın zor olması Çocukların bireysel özelliklerinin hesaba katılmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Hayal gücü gelişimine ait kazanımların olmaması Bazı konuların ve ilkökula hazırlık çalışmalarının yoğunluğunun öğretmeni sınırlandırması
Tema 3. Öğrencinin Etkisi		
Olumlu Etki	<ul style="list-style-type: none"> Yeni bilgiye açık olma Meraklı olma Yaratıcı etkinliklere yatkınlık Eleştirel ve yaratıcı düşünebilme 	<ul style="list-style-type: none"> Özgüveninin yüksek olması Sosyallik ve girişkenlik Kendi ilgi alanlarının farkında olması Öğrenmeye merak, ilgi ve istek
Olumsuz Etki	<ul style="list-style-type: none"> Huzursuz olması Dikkat eksikliği Saldırgan olması Yüksek düzeyde kaygılı ve korkuyor olması Şüpheli olması Kızgın ve öfkeli olması Stresli durumlara sahip olması 	<ul style="list-style-type: none"> Yetersiz hazırbulunuşluk Yetersiz motivasyon Mizacının hayal gücünün gelişimini desteklememesi. Fiziksel yetersizlik Özgüven yetersizliği Düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade edememesi.
Tema 4. Ailenin Etkisi		
Olumlu Etki	<ul style="list-style-type: none"> İstikrarlı bir aile ortamı. Çocuk gelişiminin önemini anlaması. Çocuk eğitimi konusunda kendini geliştirmesi Öğrencilerin eğitim ihtiyaçları konusunda bilinçli olmaları. Kaliteli zaman geçirme. 	<ul style="list-style-type: none"> Daha fazla materyale ulaşabilecek ve daha fazla seyahat etmeyi sağlayacak ekonomik güce sahip olması Özgürlük sağlayan aile kültürü Öğrencilerin eğitim ihtiyaçları konusunda bilinçli olmaları Eğitim seviyesinin yüksek olması
Olumsuz Etki	<ul style="list-style-type: none"> Olumsuz psikolojik ortam Çocuğa yeterince zaman ayırmaması Çocuğa yeterince ilgi gösterememesi Ekonomik sıkıntılardan dolayı kültürel yerlere (tiyatrolar, müzeler vb.) gidememe ve seyahatlere çıkamaması 	<ul style="list-style-type: none"> Ekonomik açıdan daha az materyale ulaşabilme Sosyal etkileşimlerinin az olması Geçim sıkıntısı Eğitim seviyesi düşük olanların çocukları anlamada ve yönlendirmede zorluk çekmesi

	<ul style="list-style-type: none"> Geçim sıkıntısı 	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel açıdan çocuğun sorularının göz ardı edilmesi, çocuğa değer verilmemesi, ezberci eğitim sistemi
Tema 5. Öneriler		
Öneriler	<ul style="list-style-type: none"> Hayal gücü gelişimine eğitim sürecinde önem verilmesi Ailelerle etkileşim kurulması Ailelerin hayal gücü gelişimine yönelik yöntem ve tekniklerin önerilmesi ve bu konuda yetkinliklerinin artırılması. Ailelere hayal gücünün gelişiminin öneminin açıklanması Kültürel yerlere (tiyatrolar, müzeler vb.) gidilmeli Seyahatlere çıkılmalı 	<ul style="list-style-type: none"> Gezilerin artırılması Yapılandırılmamış materyaller kullanılması Fikirlerini ifade etme özgürlüğünün sağlanması Hayal gücünü geliştirecek eğitici ve sosyal ortamların oluşturulması Senaryo, oyun, drama ve arkası yarın hikayeler tarzı etkinliklerine daha fazla yer ayrılması Çocukların birey olarak kabul edilmesi, duygu ve düşünceleri daha fazla dinlenmesi. Programların hayal gücü kazanımlarını içermesi ve geliştirmesine destek sağlayacak biçimde tasarlanması

Sonuç ve Tartışma

Araştırma kapsamında, Rusya ve Türkiye'deki okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların hayal gücünün gelişimini etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında hem Türkiye'de hem Rusya'da okul öncesi çağında hayal gücünün gelişiminde öğretmenin, öğrencinin bireysel özelliklerinin, eğitim programının ve ailenin rolünün çok büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hem Türk hem de Rus öğretmenler, öğretmenin düzenlediği eğitim ortamı, öğrenci ile diyalogu, kişisel ve mesleki özellikleri ile hayal gücü gelişiminde önemli bir faktör olduğunu vurgulamışlardır. Yapılan araştırmalarda öğretmenin yaratıcı düşünmenin ortaya çıkmasında büyük katkısının olduğu görülmektedir (Doğan; 2007; Fisher, 1995; Karaçelik, 2009; Solovey, 2009; Sönmez, 2007; Sünbül, 2010; Taşpınar, 2010). Bu noktada Türk öğretmenler, öğretmenle öğrenci arasındaki olumlu iletişim ve etkili soru sorma üzerinde durmuştur. Yapılan çalışmalar da öğretmenlerin çocuklara kapalı uçlu sorular sorması yerine daha çok derinlemesine öğrenmelerini sağlayacak sorular sormasının, çocukları düşünmeye yönlendireceğini, çocukların olaylara daha farklı açılardan bakmasını ve kendi fikirlerini özgün şekilde ifade etmelerini sağlayacağını belirtmektedir (Aydemir, 2019; Işık 2013). Okul öncesi çocukların ayrıntı cevap alınabildiği çağda olduğundan dolayı daha farklı tarzda sorular yöneltilerek öğrencinin düşüncelerine daha bilinçli rehberlik edilerek çocukların yaratıcı hayal güçleri desteklenebilir (Aslan, 2001). Araştırmaya katılan Rus öğretmenler ise öğrenciye rol model olabilmesi açısından öğretmenin hayal gücüne yatkın kişisel özelliklerine sahip olmasının ve bu konuda kendini geliştirmek istemesinin üzerinde durmuştur. Nitekim Broinowski (2002) tarafından yapılan araştırmaya göre çocukların hayal gücü ile okul öncesi öğretmenlerinin hayal gücü arasında pozitif bir ilişki vardır.

Diğer taraftan, Rus ve Türk katılımcılar, öğretmenlerin özellikle belirli kalıplardan dışarıya çıkmaması ve bu kalıpları katı bir şekilde korumaya devam etmesi sonucunda çocuklarda hayal gücünün olumsuz yönde etkilenebileceğini de vurgulamışlardır. Geçmişten kalan öğretmen tutumları ve öğrenme-öğretme yaklaşımları, öğrencilerin yaratıcı insanlar olarak gelişimindeki engellerden biri olarak görülmektedir (Ünveren, 2020). Bu noktada, Gök (2009) boyama kitabı kullanımının etkisini incelediği çalışmasında, öğrenciyi belirli kalıplara koymanın öğrencinin özgünlüğünü ortadan kaldırdığını ve hayal gücünü olumsuz etkilediğini tespit etmiştir.

Okul öncesi eğitim programının çocukların hayal gücünün gelişimine etkisi açısından tüm katılımcılar genel olarak programı olumlu bulduklarını belirtmişlerdir. Yapılan başka araştırmalarda kaliteli bir okul öncesi eğitim programının hayal gücünü olumlu etkilediğini tespit etmişlerdir (Broinowski, 2002; Karaçelik, 2009; Yazar, 2007). Türk öğretmenler programları esnek ve özgürlükçü olmasından dolayı olumlu bulurken programlarında hayal gücü gelişimine ait kazanım olmamasını ve ilkokula hazırlık gibi bazı konuların yoğun olmasının öğretmeni sınırlandırmasını eleştirmişlerdir. Rus öğretmenler ise, çocuğun hayal gücü dahil tüm bilişsel süreçleri ile gelişimini desteklediği için programı olumlu bulduklarını ifade ederken kalabalık sınıfların uygulamayı olumsuz etkilediğini, bireysel farklılıkları dikkate alan ek etkinliklere, yöntemlere ve konu-eğitim ortamı düzenlemesine ihtiyaç olduğunu da eklemişlerdir.

Öğrenciden kaynaklı faktörler olarak hem Rus hem Türk öğretmenler öğrencilerin meraklı, özgüvenli, öğrenmeye istekli olma, açık olma gibi olumlu kişilik özelliklerinin hayal gücünün gelişimine olumlu etkisi olduğu konusunda hemfikirlerdir. Ancak, Rus öğretmenler özellikle saldırganlık, kırgınlık, öfke, kaygı ve korku gibi istenmeyen duygu ve davranışların; Türk öğretmenler ise dikkat, motivasyon ve özgüven eksikliği ve hazır bulunuşluk seviyesinin düşüklüğü gibi yetersizliklerin çocukların hayal gücünde olumsuz etkisi olduğunu da belirtmişlerdir. Hayal gücü ile ilgili olmasa da yakından ilişkili olan yaratıcı düşünmenin gelişimini olumsuz

etkileyen faktörleri araştıran Kuyubaşoğlu (2009), bireysel faktörlerin yanı sıra, kültürel ve eğitimsel faktörlerin de var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Evebeyn tutumlarının ve sosyo-ekonomik özelliklerinin insanların kişilik gelişimlerine etkisi olduğundan ve ilerideki yaşamlarında da etkisi devam ettiğinden (Torucu, 1992) dolayı bu çalışmada hayal gücünü etkileyen ailevi faktörler de sorgulanmıştır. Bulgulara göre, ailelerin çocukların hayal gücü üzerindeki etkisi ekonomik, kültürel ve eğitimsel açıdan ele alınmıştır. Genel olarak çocuğun gelişimini ve özelde hayal gücünün gelişimini etkileyen olumsuz faktörler arasında değişen sosyo-kültürel koşullar olduğu belirtilmektedir (Heinemann ve Borbonus, Patslav, 2000'den).

Öğretmenler, ekonomik durumları iyi olan öğrencilerin daha fazla materyale ulaşabildikleri, daha fazla seyahat ettiklerinden dolayı daha fazla etkileşimde buldukları ve bu durumun hayal gücünü olumlu olarak etkilediği görüşündedir. Özellikle Türk öğretmenlerin geneli tarafından desteklenmekle beraber, çoğu Rus öğretmen bu görüşün karşısındadır. Ancak katılımcıların çoğu ekonomik sıkıntıların öğrencilerin daha az materyale ulaşabilmelerine neden olduğunu ama en çok geçim sıkıntısından dolayı ailelerin çocuklarına zaman ayıramamasının ve ilgisizliğinin çocukları olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Yıldız, Özkal ve Çetingöz (2003) tarafından yapılan bir araştırmada yüksek sosyo-ekonomik seviyede öğrenim görmüş öğrencilerin orta ve düşük seviyede olanlara nazaran, yaratıcılık potansiyellerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ailelerin eğitime gelince, katılımcılara göre ailelerin eğitimi çocukların hayal gücünün gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle eğitim seviyesi düşük ailelerin çocuklarını anlamada ve yönlendirmede zorluk geçtikleri konusunda katılımcıların hemfikir olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra eğitim seviyesinin yüksek olmasının da etkili olduğu ama bundan ziyade çocukların gelişimine önem verip bu konuda ailenin kendisini geliştirmesinin asıl önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Benzer şekilde, Korkmazlar (1980) ailelerin mesleki ve eğitim seviyeleri ile çocukların bilişsel düşünme stilleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Başka bir araştırmada Şendoğdu (2000) ailelerin eğitim seviyeleri ile anne baba tutumları arasında olumlu bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bayraktar Battal (2013) annelerin eğitim seviyesi ile aşırı kontrolcü annelik arasında olumsuz bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Kültürel açıdan bakıldığında neredeyse bütün öğretmenler özgürlük sağlayan huzurlu aile kültüründen gelen öğrencilerin hayal gücünün daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Aile içindeki iletişim, demokratik aile yaklaşımı ile öğrencilerin özgüveni arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiş (Demo, Small ve Savin, 1987; Kılıççı, 1981) olup özgüven yaratıcılık ve hayal gücünde önemli bir faktördür. Olumsuz olarak ise, Türk öğretmenler çocuğun değerli görülmemesinin, sorularının göz ardı edilmesinin ve ezberci eğitim kültürünün çocukları olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, Rus ve Türk öğretmenlerin çocukların hayal gücünü etkileyen faktörler konusunda görüşlerinde temel olarak benzerlikler olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, katılımcılardan elde edilen görüşler de dikkate alınarak uygulayıcılara ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur. Gezilerin artırılması, yapılandırılmamış materyallerin kullanılması, sosyal ortamlar oluşturulması, özgürlüğün sağlanması, sanat çalışmaları, senaryo, oyun, drama ve arkası yarın hikayeler gibi etkinliklere yer verilmesi ile çocukların hayal gücünü geliştirecek eğitici yöntem, teknik ve etkinliklere hem sınıfta hem programda daha fazla yer ayrılması önerilebilir. Gezi ile ilgili olarak yapılan araştırmalar gezi sırasında karşılaşılan sayı, zaman ve problem çözme özelliklerinin gelişebileceğini ve 8. sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmada gezi faaliyetlerinin öğrencilerin bilgilerine pozitif anlamda katkı sağladığını ortaya koymuştur (Aydemir, 2019; Sontay, Tutar ve Karamustafaoğlu, 2016; Uyanık ve Kandır, 2010). Ayaydın (2011), yaptığı çalışmada oyun olarak tercih edilen sanatın hayal gücüne, kendini ifade etmeye, çocuğun yaratıcılığına ve özgürleşmesine katkıda bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca okul öncesi çocukların hayal gücünün gelişimini evde de desteklemek için ailelere destek olunması, uygulayabilecekleri yöntem ve teknikler konusunda yol gösterici olunması önemlidir. Araştırmada özellikle vurgulanan aileden kaynaklanan olumsuz faktörlerden velilerin haberi olması için, bilgilendirici seminerler yapılabilir. Çocuklarının hayal güçlerinin belirli kalıplar içerisinde kalmasını engellemek için öğretmenlerin yaptığı yanlış uygulamalar tespit edilerek bu durumu düzletecek hizmet içi eğitimler gerçekleştirilebilir. Araştırma açısından, bu araştırma Rusya ve Türkiye'de belli sayıda öğretmen ile sınırlıdır. Yeni yapılacak çalışmalar farklı ülkeler arasında yapılabilir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak nicel araştırma yöntemleri tercih edilerek araştırma tekrarlanabilir.

Kaynaklar

- Aristoteles. Ruh Üzerine. Çev. Ömer Aygün ve Y. Gurur Sev. İstanbul; Pinhan, 2018.
Akdeniz, Cansu. Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Drama Yönteminin Hayal Gücüne Yönelik Bir Eylem Araştırması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, 2019.
Anokhin, Pyotr. Gerçeğin önceden yansımaları: Felsefe Soruları, 7, 74-91, 1962.
Aslan, Esra. Kavram Boyutunda Yaratıcılık. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 16.2, 15-22, 2001.

- Ayaydın, Abdullah. Çocuk Gelişiminde Bir Oyun Olarak Sanat ve Resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 37. 10, 303-316, 2011.
- Aydemir, Dilek. Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2019.
- Balcı, Ali. Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. 10. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Bayraktar Battal, Duygu. Okul Öncesi Eğitimde Devam Eden Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Demografik Değişkenlerin ve Denetim Odağının Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2013.
- Beetlestone, Florence. Yaratıcı Çocuklar, Hayal Ürünü Öğretim. Buckingham: Open University Press, 1998.
- Budak, Selçuk. Psikoloji Sözlüğü. Ankara; Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.
- Büyüköztürk, Şener ve diğer. Nitel Araştırmalar. Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde. Ankara: Pegem, 233-269, 2012.
- Bozhovich, Lydia I. Kişilik ve Çocuklukta Oluşumu; Bir Ders Kitabı. 2. Baskı. Spb., Peter, 2013.
- Broinowski, Ian. Erken Çocukluk Eğitiminde Yaratıcılığa Doğru, Erken Çocukluk Dönemi Sosyal Bilimler Dergisi'nin 60 Sizin İçin Müfredat Planlamasında Kullandıkları Yaratıcı Süreçlerin Örnek Olayı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Australia: University of South Australia, 2002.
- Creswell, W., John. Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2019.
- Cohen, David ve Macekith, A., Stephen. Hayal Gücünün Gelişimi: Çocukluğun Özel Dünyaları. Londra: Routledge, 1991.
- Csikszentmihalyi, Mihaly. Yaratıcılık: Akış ve Keşif ve Buluş Psikolojisi. New York: Harper Perennial, 1997.
- Czernecka, Karolina ve Szymura, Błażej. Aleksitimi- İmgelem- Yaratıcılık. Kişilik ve Bireysel Farklılıklar. 45. 6, 445-450, 2008.
- Demo, David, Small, Stephen and Savin-Williams, Ritch C. Aile İlişkileri ve Ergenlerin ve Ebeveynlerinin Öz Saygıları. Evlilik ve Aile Dergisi, 49. 4, 705-715, 1987.
- Slepuhina, Yulia. Okul Öncesi Çocukların Hayal Gücünün Gelişimi Nihai Yeterlilik Çalışması. Yayınlanmamış lisans tezi. Yekaterinburg: Ural Devlet Pedagoji Üniversitesi, 2017.
- Duffy, Bernadette. İlk Yıllarda Yaratıcılığı ve Hayal Gücünü Desteklemek. 2. Baskı. Berkshire, Gbr: Mcgraw-Hill Education, 2006.
- Doğan, Nuri. Eğitimde Yeni Yönelimler. Ed. Özcan Demirel. Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 167-191, 2007.
- Egan, Kieran ve Nader, Dan. Ed. Hayal Gücü ve Eğitim. New York: Teachers College Press, 1988.
- Ekin, Semih. Yabancı Dil Öğrenen Öğrencilerin Vizyonu/Hayal Gücü ve Bunun İletişim Kurma İstekliliğine Olan Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.
- Elkonin, Daniil. Oyunun Psikolojisi. Moskova: Eğitim, 1999.
- Charles, Fernyhough ve diğer. Hayali Arkadaşlar ve Küçük Çocukların Belirsiz İşitsel Uyarılara Tepkileri: Tipik ve Atipik Gelişim İçin Çıkarımlar. Çocuk Psikolojisi ve Psikiyatrisi Dergisi, 48. 11, 1094-1101, 2007.
- Fisher, Robert Çocuklara Düşünmeyi Öğretmek. Birleşik Krallık: Stanley Thomes Publishers Ltd, 1995.
- Gleason, R., Tracy, Jarudi, N., Raceel ve Cheek, M., Jonathan. Hayal Gücü, Kişilik ve Hayali Arkadaşlar. *Social Behavior And Personality: An International Journal*, 31. 7, 721-737, 2003.
- Grigorieva, Oksana A. Okul Öncesi Yaştaki Çocukların Yaratıcı Hayal Gücünün Gelişiminin Özellikleri: Genç Bilim Adamı dergi, 20 .5, 68-569, 2014.
- Goodwin, D. Laura. Değerlendiriciler Arası Anlaşma ve Güvenilirlik. *Beden Eğitimi ve Egzersiz Biliminde Ölçme*, 5. 1, 13-34, 2001.
- Gök, Gülseren. Boyama Kitaplarının Anaokullarında Eğitim Gören Çocukların Yaratıcılıklarına Olan Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2009.
- Guruzhapov, A. Viktor. Çocukların Sanat Anlayışının Anlam Yaratan Sistemlerinin Gerçekleştirilmesinde İmgenin Rolü. *Rus ve Doğu Avrupa Psikolojisi Dergisi*, 44.5, 65-77, 2006.
- Gündoğan, Aysun. Yaratıcı Hayal Gücü Testinin Türk Çocuklarına Uyarlanması ve Dramanın Farklı Yaş Gruplarındaki Çocukların (10-13) Yaratıcı Hayal Güçleri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış doktora lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
- Harrington, David M. Koşullar ve Ayarlar. Çev. M. A. Runco ve S.R. Pritzker. Ed. Yaratıcılık Ansiklopedisi, San Diego, California: Academic Press, 1, 323-340., 1999.
- Hodgson, John ve Richards, Ernest. Doğaçlama: Dramada Keşif ve Yaratıcılık. Londra: Methuen ve Co Ltd, 1966.
- Howitt, Dennis ve Cramer, Duncan. Psikolojide Araştırma Yöntemlerine Giriş. Harlow: Pearson / Prentice Hall, 2005.
- Işık, D., Ayşe. Sınıf Öğretmenlerinin Yaratıcı Bireyler Yetiştirmede Görev ve Sorumlulukları, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6.6, 585-601, 2013.
- Johnson, Mark. Zihindeki Beden: Anlam, Hayal ve Aklın Bedensel Temeli. Chicago, Londra: Chicago Press Üniversitesi, 1987.
- Kağan, Musa. Ontolojik bir kategori olarak hayal gücü: Sempozyum serisi, Kültürün sanal alanı. Bilimsel konferansın bildirileri 11-13 Nisan 2000 St. Petersburg: St. Petersburg Felsefe Derneği, 3, 71-73, 2000.
- Kant, Immanuel. Saf Aklın Eleştirisi. Çev.J. M. D. Meiklejohn. New York: Willey Kitap Şirketi, ty.
- Karaçelik, Seda. Okul Öncesi Öğretmenleri ve Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Düşünme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla: Muğla Üniversitesi, 2009.
- Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 7. Baskı. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1995.
- Karwowski, Maciej. Yaratıcı İmgelem Testini Kullanarak Yaratıcılığı Ölçmek: Yaratıcı Potansiyeli Ölçmek İçin Yeni Bir Araç Sunumu. *Yeni Eğitim İncelemesi*, 1, 44-54, 2008.
- Karwowski, Maciej ve Soszynski, Marcin. Yaratıcı Hayal Gücü Nasıl Geliştirilir? Yaratıcılıkta Rol Oynama Eğitiminin Varsayımları, Amaçları ve Etkililiği. *Düşünme Becerileri ve Yaratıcılık*, 3, 163-171, 2008.

- Kılıççı, Yadığar. Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler. Doçentlik Tezi. Ankara: Hacettepe. Üniversitesi, 1981.
- Komarova, Tamara. Çocukların Kolektif Yaratıcılığı: Moskova, 1998.
- Kotsopoulos, Donna ve Cordy, Michelle. Matematik Öğrenmek İçin Bilişsel Bir Alan Olarak İmgelemenin İncelenmesi. Matematikte Eğitim Çalışmaları. 70. 259-274, 2009.
- Korkmazlar, Ümran. 5-6 Yaş Arası Türk Okul Öncesi Çocukların Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Bilişsel Tarzları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1980.
- Korshunova, Lada Sergeevna. Hayal Gücü ve Bilişteki Rolü: Moskova, 1979.
- Kuyubaşoğlu, Berivan. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Kazandırılması ile İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, 2009.
- Küçükali, Rıdvan ve Akbaş, Hasibe. Bilimsel Bilginin Elde Edilmesinde Yaratıcı Zekâ ve Hayal Gücünün Etkisi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21. 3, 779-792, 2017.
- Leites, Nathan. Üstün Zekâlılığın Erken Belirtileri: Psikoloji Soruları, 88.4, 1998.
- Leontiev, Alexei. Aktivite, Bilinç, Kişilik. Moskova: Politizdat, 1975.
- Luria, Alexander. Bilişsel Süreçlerin Tarihsel Gelişimi Üzerine: Moskova, 1974.
- Maklakov, G., Anatoly. Genel Psikoloji; Bir Eğitim. 2. Baskı. Moskova; Bilgi, 2012.
- McKellar, Peter. Hayal Gücü ve Düşünme: Psikolojik Bir Analiz. New York: Temel Kitaplar, 1957.
- McKernan, James. Müfredat ve Hayal Gücü: Süreç Teorisi, Pedagoji ve Eylem Araştırması. Londra, New York: Routledge, 2008.
- Mcleay, Heather. İmgeleme, Uzamsal Yetenek ve Problem Çözme. Matematik Öğretimini Birleştiren Mikro matematik, 195, 36-38, 2006.
- MEB. "Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019-2020"(2020) 24.12.2020.
http://Sgb.Meb.Gov.Tr/Www/Icerik_Goruntule.Php?Kno=396
- Mellou, Eleni. Yaratıcılık: Hayal Gücü Koşulu. Erken Çocuk Gelişimi ve Bakımı, 114, 1, 97-106, 1995.
- Nemov, Robert Semyonovich. Psikoloji: Yüksek öğrenim öğrencileri için ders kitabı. Moskova: Humanit. ed. merkez VLADOS, 2009.
- Nicol, Janni ve Taplin, J., Tina. Steiner Waldorf Yaklaşımını Anlamak: Erken Yıllarda Eğitim. New York: David Fulton Kitabevi, 2012.
- Ömeroğlu, Esra. Anaokuluna Giden 5-6 Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişiminde Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1990.
- Patslav P. "Donmuş Bakış" (2000) 12 Ekim 2020. <https://sivruk.ru/Content/View//205/268>.
- Pearson, Desiree ve diğer. Normal Çocuk Popülasyonunda Hayali Arkadaşların Yaygınlığı. Çocuk: Bakım, Sağlık ve Gelişim, 27 1, 13-22, 2001.
- Robinson, Ken. Yaratıcılık, Aklın Sınırlarını Aşmak. Çev. N. Geyran Koldaş. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2001.
- Root-Bernstein, Michele ve Root-Bernstein, Robert. Çocuklukta ve Olgunlukta Hayali Dünya Oyunu ve Yetişkin Yaratıcılığına Etkisi. Yaratıcılık Araştırma Dergisi, 18. 4, 405-425. Psikoloji Dergisi, 30. 4, 417-430, 2006.
- Rubinstein, Sergej Leonidovich. Genel Psikolojinin Temelleri. Moskova: Pedagoji, 1989.
- Runco, A., Mark. Yaratıcılık: Teoriler ve Temalar: Araştırma, Geliştirme ve Uygulama. Burlington, Ma: Elsevier Academic Press. 143, 2007.
- Russ, W., Sandra, Robins, L., Andrew ve Christiano, A., Beth. Rol Yapma Oyunu: Çocuklarda Fantazide Yaratıcılık ve Etkinin Boylamsal Tahmini. Yaratıcılık Araştırma Dergisi, 12. 2, 129-139, 1999.
- Sacha, J., Tori ve Russ, W., Sandra. Okulöncesi Çocuklarda Taklit Görüntülerin Dans Öğrenmeye Etkileri. Erken Çocukluk Eğitimi Dergisi, 33. 5, 341-345, 2006. Savina, A., Elena. Psikolojiye Giriş. Ders Dersi, M; Prometheus, 1998.
- şendoğdu, M., Canan. Anaokuluna Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Anne Babalarını Algılamaları ile Anne Babaların Kendi Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2000.
- Shinkareva, A., Nadezhda ve Karmanova, Anna. V. Psikolojik ve Pedagojik Literatürde "Hayal Gücü", "Yaratıcı Hayal Gücü" Kavramlarının Özü Genç Bilim Adamı Dergi, 24, 1053-1055, 2015.
- Simpson, M., Ray. Yaratıcı Hayal Gücü. Amerikan Psikoloji Dergisi, 33. 2, 234-243, 1922.
- Singer, G., Dorothy ve Singer, L., Jerome. Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi. İstanbul: Gendaş Yayınları, 1998.
- Skorobogatov Victor A., Konovalova Lyudmila. Hayal Gücü Fenomeni. Pedagoji ve Psikoloji Felsefesi. Ed. 3, M.; Soyuz, 201, 2011.
- Smith, Gudmund ve Carlsson, Ingegerd. Orta ve Son Okul Yıllarında Yaratıcılık. Uluslararası Davranışsal Gelişim Dergisi, 8. 3, 329-343, 1985.
- Sontay, Gökhan, Tutar, Miyase ve Karamustafaoğlu, Orhan. "Okul Dışı Öğrenme Ortamları ile Fen Öğretimi" Hakkında Öğrenci Görüşleri: Planetaryum Gezisi. İnkormal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 1-24, 2016.
- Subbotina, Y., Larissa. Çocuklarda Hayal Gücünün Gelişimi; Ebeveynler ve Eğitimciler İçin Bir Rehber. 2. Baskı. Yaroslavl; Geliştirme Akademisi, 2002.
- Subbotina, Ludmila. Çocukların hayal gücünün gelişimi: ebeveynler ve öğretmenler için popüler rehber. Yaroslavl: Kalkınma Akademisi, 2014.
- Sutton-Smith, Brain. Hayal Arayışında. Ed. K. Egan ve D. Nadaner. Hayal Gücü ve Eğitim. New York: Teachers College Press, 3-29, 1988.
- Sünbül, A., Murat. Öğretim İlke ve Yöntemleri. Konya: Eğitim Kitabevi, 2010.
- Stolyarenko, D., Lyudmila. Psikolojinin Temelleri; Bir Eğitim. 4. Baskı, Rostov-On-Don; Phoenix, 2012.
- Szymura, Błażej. Aleksitimi- Hayal Gücü- Yaratıcılık. Kiřilik ve Bireysel Farklılıklar. 45, 445-450, 2008.
- Taşpınar, Mehmet. Kuramdan Uygulamaya Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Data Yayınları, 2010.

- Taylor, Marjorie ve diğer. Okul Çağı Çocuklarında Fantezinin Özellikleri ve İlişkileri: Hayali Dostlar, Empersonasyon ve Toplumsal Anlayış. Gelişim Psikolojisi, 40. 6, 1173-1187, 2004.
- Taylor, Philip. Drama Sınıfı: Aksiyon, Yansıma, Dönüşüm. Londra: Falmer Press, 2000.
- Tishman, Sharis., Jaoy, Eileen ve Perkins, David. Düşünme Eğilimleri: İletimden Girişe, 1992.
- Torucu, B., Koçak. 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip, Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılması. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı, İzmir: Saray Kitabevleri, 241-256, 1992.
- Türnüklü, Abbas. Eğitim bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 6.4, 543-559, 2000.
- Uyanık, Özgün ve Kandır, Adalet. Okulöncesi Dönemde Erken Akademik Beceriler. Kuramsal Eğitim Bilimleri Dergisi, 3. 2, 118-134, 2010.
- Ünveren, Dilek. Türkçe Öğretiminde Hayal Gücü ve Yaratıcılık Eğitimi. Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15. 21, 378-404, 2020.
- Vygotsky, Lev. Toplumda Zihin: Yüksek Psikolojik Süreçlerin Gelişimi. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1978.
- Vygotsky, Lev. Çocuklukta Hayal Gücü Ve Yaratıcılık. Rus ve Doğu Avrupa Psikolojisi Dergisi, 42. 1, 7-97, 2004.
- Williams, Brandon ve Walker, Liz. Yansıtıcı Uygulama Grupları ile Değişim Yaratmada Algı ve Hayal Gücünü Kolaylaştırmak. Bugün Hemşire Eğitimi, 23, 131-137, 2003.
- Wohlwill, F., Joachim. Merak, Hayal Gücü ve Oyun: Topluluk ve İlişkiler. Ed. D. Görnitz ve J. F. Wohlwill. Merak, Hayal Gücü ve Oyun: Kendiliğinden Bilişsel ve Motivasyon Süreçlerinin Gelişimi Üzerine. Hillsdale, NJ, Londra: Lawrence Erlbaum Associates, 2-20, 1987.
- Yazar, Ayşegül. 1914-2006 Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılığın İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2007.
- Yalçınoğlu, Pelin. Ön Hazırlıklar: Sizin İcin İyi Olanı Yapmak. Çev. Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu. Nitel Araştırmaya Giriş İcinde. Ankara: Anı, 37-84. 2013.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. Nitel Araştırma Yöntemleri. 10. Baskı. Ankara: Seçkin, 2016.
- Yıldız, V., Özkal, N. ve Çetingöz, D. Okul Öncesi Eğitimi Alan ve Almayan 7-8 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Potansiyelin Değerlendirilmesi. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13.4, 129-137, 2003.
- Zaporozhets, Aleksandr Vladimirovich. Çocukun psikolojik gelişimi. Favori psikolojik eserler. Moskova: Pedagoji - T. 1. 1986.

PRE-SCHOOL CHILDREN IN TURKEY AND RUSSIA TEACHER OPINIONS ON THE FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF THE IMAGINATION

Ü. Raşit AYDOĞDU, Banu YÜCEL TOY, Aigul İULKUTLİNA

Abstract

The purpose of this study is to identify the factors that affect the creativity of children by obtaining the views of both Russian and Turkish preschool teachers. This study was created using qualitative research methods and phenomenology. The study was conducted in the 2020-2021 fall term in the Russian city of Ufa and in Turkey's Istanbul. 20 preschool educators (10 from Russia and 10 from Turkey) with different levels of job experience and education were selected, and the obtained data was analysed using descriptive analysis research methods. In light of the research findings, both Turkish and Russian preschool teachers said that parents' awareness of their students' educational needs rather than parents' education level contributed positively to students' creativity. It has been concluded that teachers' use of stereotyped activities, not paying attention to children's interests and individual characteristics and having character traits that restrict students may have a negative effect on children's imagination.

Keywords: Imagination, preschool, phenomenology, teacher opinions, Russia and Turkey